
a homokóra madarai szárnyra kelnek

BORI IMRE

Írásunk címét Déry Tibortól kölcsönöztük, erre ösztönzött Slavco Almajan is, aki a jugoszláviai román költészet kis antológiájának a *Homokóra ébredése* címet adta — a „köcsiga homokórájának” képzetét idézve emlékezetünkbe, egyik versének a zárósort, hogy egy költészet magára ébredésének beszédes bizonyítékaként a hazai román költészet jelentős egyéniségeinek a verseit kínálja fel.

A cím gazdag jelentéstartalma ugyanis egyszerre hozza emlékeztünkbe az idő múlását, a vers mérte időt, az ébredést, az öneszmélést, hiszen egy költészet megszületését, időből való kibontakozását mutatja be az időtlenség keretei között, s mutat ennek a költészetnek ihletbeli hátterére is: általában a szürrealizmusra, közelebről a modern jugoszláv költészet szürrealista vonulatára, amelyben, miként azt hajdanán Zoran Mišić meghatározta, a világ „álom és való” között lebeg, s egészen közelről Vasko Popa költészetére, arra a sajátos és egyedülálló lírára, amely egy más nyelvi közegben, de a képzelet munkájának testvériségében, példaképe volt az immár harminc esztendeje élő és létező jugoszláviai román költészetnek és költőknek.

Nemcsak a „homokóra”-képzet, de az antológiában olvasható versek is a szürrealizmust idézik: a versformálás módjai, a versbe mentett életanyag, e költészet képvilága, a tér- és időképzetek beszédes metamorfózisai, a lélek-területek jellegzetességei, a tárgyiastól való menekülés változatai arról vallanak, hogy ez a költészeti antológia a hazai román versben azt kereste, ami szubtilis, éterikus, a bánáti róna felett lebegő, a költői lélek intimitásainak általánosabb, s talán egyetemesebb változatait szólítgató, az álommal összejátszó. Nyilván a román költészettel általában is rímelnék az ilyen költői tendenciák, hiszen a metafora- és hasonlatgazdagság — ez talán az egyik legnagyobb olvasói élményt kiváltó vonása ennek a költői világnak — nem egyetemes tulajdonsága szűkebb hazánk népei költészetének, hiszen az antológia költői nemcsak

Popát tudják intímebben olvasni, hanem a román származású francia költőt, a szürrealizmus egyik pápáját, Tristan Tzarát is.

Alommal barátkozó költők szavai peregnék ennek az antológiának „költői óráján” a szemünk előtt, az álom (s a vele kapcsolatos képzetek) a vezérszólam szerepét játssza, s már-már arra ösztönöz, hogy az „álom és való” koordinátái között szemlélődve ezt a költészetet az álmhoz egészen közeli pontban lássuk. Nem hivatkozhatunk azonban arra az elvre, hogy az „élet álom”. Almajan költészet-interpretációjában az álom kifejezési eszköz, talán leginkább annak a lelkiállapotnak a neve, amelyben a vers születik, egyfajta költői szituáció, anélkül azonban, hogy az álmodva élni, élve álmodni, álmodni és élni, élni vagy álmodni dilemmái betörtek volna. S mindenekelőtt kép, ahogy azt a szürrealisták megélték és áhították. Az álom „angyali sírás” (Avramescu), de leginkább pusztán jelentésével kap szerepet. Néha a tér alakul át álomná (Ion Balan), néha csereeszközzé válik, hogy két ember közötti kapcsolat jellegét minősítse (Almajan), egyszer rettenetessé válik (Marina Felicia Munteanu), de vannak olyan költői pillanatok is, amelyekben hétköznapi jelentésköröt sem tudja áttörni. Az álomhoz hasonló ennek a költészetnek az éjszaka-képzete is. Foglalkoztatja ez a képzet Ion Balant éppen úgy, mint Marina Felicia Munteanut, aki talán legjobban éppen az éjszaka képeihez vonzódik vagy Florica Stefan, aki legfontosabb költői mondanivalóját éppen egy éjszaka-analógiával fogalmazza meg („*Éltünk-e valaha is a napvilágon?*”), s ide kapcsolódik a sötétség-fogalom is, amint azt Olimpiu Balos verse is bizonyítja: „*Ujjaim közt madár a sötétség...*” De vonzza román költőinket a messzeség, a csillagok, a csend, amely egy költői pillanatban „az elveszett csend földjévé” válik (Felicia Munteanu), a szél, de képalkotó tárgy a hamu is. Elementáris örökkel barátkozó tehát ez a költészet, ahogy Slavco Almajan látta, s azt is jelezte, hogy költőink a „tisza pillanatot” üzték, mely álom és való kényes egyensúlyának mozzanatát tartalmazza, a megismételhetetlent, a ahogy látom, Ion Florának sikerült is megtalálnia Diszkurzív esemény című versében.

Tűnődni lehet azonban, hogy nem a „megosztott föld” képzetének a költői antológiáját olvastuk-e. S nemcsak azért, mert igen sok versben a „világ másik felén” járunk, ahogy Felicia Munteanu verse megfogalmazza, hanem e líra én-szemléletét figyelve is. Vannak ugyanis versek, amelyekben az én sokszorosodni kezd, mintha a magány osztódna, mint Mihai Avramescunál: „Csak állsz, egyedül önmagaddal, / egyedül másokkal, / egyedül önnön keresztutaddal...”, vagy Florica Stefanál, aki az „én a harmadik” szituációját énekli meg: „*Én a harmadik megyek / és két sírt cipelek magammal / meg magamat teveled egybeforva...*”, hogy azután Petru Cîrdu költészetének ebben az antológiában közölt versei mintegy kidalolják, miként azt Virrasztás című kilenc sora is bizonyítja — a szürrealizmusra mutatóan bezárva a kört is, amelyen a szemlélet futhat.

Nyilván a jugoszláviai román költészet egy átfogóbb gyűjteménye részletesebb kép megrajzolására adna alkalmat. Slavco Almajan célantológiát készített — azokat a verseket kereste, amelyekben a román költők hangja a lehető legtermészetesebb módon simul a modern költészet kórusába, azt a képvilágot kereste, amelynek nincsenek helyi színei, de vannak általános emberi jelentés-tartalmai, egy versvilágot igye-

kezett feltárni, amelynek „geográfiája” az emberi lélek érzékelésének absztraktabb kontinensét mutatja. Minden költészetnek van ugyanis egy pillanata, alakulástörténeti szakasza, amelyben azt keresi, ami benne vélt „univerzális”. Ekkor kommunikativ akar lenni, akár annak az árán is, hogy lemond a térnek és az időnek, amelyben fogant, ismerveiről. Almajan antológiája egy ilyen pillanatot rögzít: öneszmélése története sajátosságaként is. Nem nehéz kihallani tehát a szerkesztő szorongását is, amellyel figyelni, költőtársai hibátlanul beszélnek-e a világ mai költői nyelvét, hol kezdenek dadogni, s hol szárnyal magasra áriájuk. Mert akár tovább is fűzhetnénk a fentebb érintett kettőzés-problémát: ebben az antológiában a világ felé pillantó költészet szólal meg, az önmagára figyelő pedig háttérben marad, szemérmesen rejtőzködik. Nyilvánvalóan egy újabb homokóra-váltás majd ennek az idejét fogja „mérni”. Most az ébredés szavát hallottuk. De ennek a költészetnek, kétségtelenül, lesz „nappala” is.